

Bolagiseringens baksida

Så snart något är problematiskt i den kooperativa företagsfären, finns det folk, som tar fram sin patentlösning på alla problem – bolagisering. Nu har de hittat på att detta är en lösning på avräkningspriset på mjölk. Men då tänker de inte.

Aktieägare måste få kapitalavkastning, annars vill ingen investera. Vinsterna uppkommer enklast genom låga priser vid råvaruinköp. Vad gäller effektivitet inom produktion, logistik, informationsbehandling och annat tekniskt har föreningar och aktiebolag samma förutsättningar. Vid en bolagisering av en förening får alltså de före detta medlemmarna räkna med lägre avräkningspriser.

SVAG ARGUMENTATION

Någon extra ivrig bolagiseringsförespråkare kan invända att aktiebolag kan ha vitt skilda bolagsordningar. Det kan ha bestämmelser om hembudsskyldighet, att avräkningspriset ska kopplas till andra företags avräkningspriser, att kapitalavkastningen ska begränsas till en viss procentsats, eller att bolaget ska arbeta inom ett bestämt geografiskt område (vilket skulle säkra bondens leveransrätt).

Sådan argumentation är dock svag. Det finns ingen anledning att omvandla en förening till ett aktiebolag, om detta bolag får i stort sett samma regelverk som föreningen. Dessutom blir värdet på ett sådant bolag så lågt att ägandet blir ointressant och då blir företaget ett lätt byte för en uppköpare. En annan svaghet i detta argument är att en sådan bolagsordning kan göras om, när verkligheten förändras. HK Scans position på Helsingforsbörsen ser ju skakig ut.

MARKNADSDOMINANS

Vidare finns det konkurrensrättsliga argument mot en bolagisering av föreningar. En kooperativ förening med öppen medlemskår och mottagningsplikt fungerar på ett samhällsekonomiskt gynnsamt sätt. Föreningen kan vara marknadsdominerande utan att missbruka marknadsmakt.

Om en stor kooperativ förening görs om till aktiebolag med kapitalavkastningsmålsättning, kommer bolaget inte att ta emot allt som bönderna vill sälja. Då kan de konkurrensvårdande myndigheterna kräva att denna förening måste splittras, innan det blir något aktiebolag av den. Milko fick sälja en mejerianläggning, innan fusionen med Arla Foods, och även Milkos varumärkesportfölj fick splittras.

UTSLAGNING

Det finns värden i den kooperativa företagsformen för bonden tack vare mottagningsplikt och öppet medlemskap. För en bonde kan detta värde uppgå till många miljoner kronor. När Swedish Meats blev ett vinstdrivande aktiebolag, tog det några år, och så fick många av de tidigare medlemmarna inte längre leverera. Det finns historier om djurbönder, som har svårt att hitta en ny uppköpare. Konsekvensen blir att deras lantbruksfastigheter och rörelser faller i pris.

I mejeribranschen, där ju bönderna har investerat sig ännu mera fast, skulle förlusterna bli ännu mycket större. En bolagisering av

Arla Foods skulle leda till en enorm utslagning av svenska mjölkbönder.

Ett kooperativ företag existerar därför att medlemmarna vill kunna sälja till och köpa från detta företag. Det finns inte därför att bönder vill investera i detta företag och få kapitalavkastning från det. När det gäller kooperativa företags verksamheter, som ligger långt ifrån medlemmarna, finns det inga problem om medlemmar investerar och får avkastning. För föreningens medlemsnära verksamheter är det annorlunda. Det har vi bra exempel på från Lantmännen och Södra.

TVÅ BOLAGISERINGSSITUATIONER

Enligt litteraturen övergår kooperativa företag till att bli aktiebolag främst i två situationer. Den ena är att företaget inte längre bidrar med någon nytta åt medlemmarna, inte sällan till följd av misskötsel, men ibland också därför att marknadsförhållandena har ändrats. Den andra situationen är när en medlemskår kommer att

”Sannolikheten för bolagisering tycks vara särskilt stor när styrelseledamöterna är personer högt upp i åldern”

domineras av äldre. Dessa vill ha ut pengar innan de lämnar föreningen, i synnerhet om inte deras arvingar ska fortsätta som lantbrukare.

Sannolikheten för bolagisering tycks vara särskilt stor när styrelseledamöterna är personer högt upp i åldern – de har då en god möjlighet att plocka ut pengar åt sig själva.

Normalt sett vill majoriteten av medlemmarna ha kvar en stark förening, och de som förespråkar en bolagisering är endast den minoritet, som snart ska lämna föreningen. Här finns också en förklaring till att föreningar oftast har ett stort kollektivt kapital. De existerande medlemmarna åtnjuter fördelar av detta och de vill inte dela ut detta kapital till dem, som står i begrepp att lämna föreningen.

Läs även Jerker Nilssons krönikor i samma ämne i Lantbrukets Affärer nr 4-14, 7-14 och 6-13.

Jerker Nilsson, Institutionen för ekonomi, SLU Uppsala

